

1. רש"י קהלת י, א

זכובי מות יבאיש יביע וגו' – כגון זימי החורף שאין בזבובין כח והם קרובים למות גם אם צא לתוך שמן רוקח ומתערב בצמחים הוא מבאישו והוא מעלה קאף... ונראה צו כמין אצבעזעות וזה משמעו של יביע הרי דבר קל שהפסיד דבר חשוב כך יקר מחכמה ומכבוד הסכלות מעט שהרי הכריע את כולם הרי שהיה אדם זה שקול במחלה עצירות ומחלה זכיות וצא ועצר עצירה אחת והכריעו לכף חוצה נמלאת סכלות זה שהוא דבר מועט יקר ושוקל וכדו יותר מכל החכמה והכבוד שהיה צו שהרי הכריע את כולם:

2. אבן עזרא קהלת פרק י

(א) ...וענין יקר בפסוק הזה הוא האדם, והענין כמו הזבובים המתים יבאישו מהן השמן הרוקח כן יש לאדם שהוא יקר מחכמה ומכבוד שיש בו סכלות מעט לחכם ישחית זכרו ויבאישו וזה הסכלות הוא חטא. וזה הפסוק דבוק בפסוק שלמעלה וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, גם חטא אחד לחכם הוא דבר קשה, הלא תראה ששלמה המלך נראה אליו המקום פעמים, ובנה מקום לכבוד השם, ונסבה ורחבה חכמתו למעלה מהקדמונים והאחרונים ולא נמצא עולתה בו ובעבור חטא אחד שלא חפש על נשיו מה היו עושות והן בנו בית לאלהיהן מעושר שלמה נכתב עליו כל מה שנכתב במקרא בדברי אחיה ונחמיה, ואל תתמה כי כל חטא הוא קטן וגדול לפי מעלת העושה, כענין בקרובי אקדש ומה נכבד דרש קדמונינו ז"ל במלת וסביביו נשערה מאד וכן נכתבו מלות קשות על גדולים משלמה המלך על דבר קל ולא נעשה בזדון רק אחרי סבבו הדבר.

(ד) אם רוח - בעבור שהזכיר למעלה כי דברי החכם נשמעים יותר מדברי המושל בכסילים שב להזהיר החכם אם עלית בחכמתך עד מעלת הממשלה... מקומך אל תנח והענין שפלת רוח, או ענינו שיתעסק גם בחכמה תמיד כמו שהיה בתחילה כאילו לא זו ממקומו ולא עלה למדרגה עליונה כנגד האדם, ודע שאם התרפית יניחך הרפוי עם חטאים גדולים.

(ח) חופר גומץ - ...ויתכן שזה הענין ישוב על השליט שיעשה הפך האמת ופורץ גדר כנוהו חכמים קדמונים, או יהי עניינו על הכסיל, והענין אף על פי שימצאו דברים בעולם הפך האמת הוא במעט אך ברוב חופר גומץ בו יפול והחכם הרואה את הנולד לא יפול.

3. ברכות סא, א

אמר רב: יצחק דומה לזבוב, ויושב בין שני מפתחי חלב, שנאמר זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח.

4. כלי יקר בראשית ד, ז

דבר אחר לפי שמצינו לחז"ל (ברכות סא א) שהמשילו את היצר הרע לזבוב ואסמכוה אקרא זבובי מות יבאיש וגו'. וטעמו של דבר כי כל זבוב כח פיו שלו חלוש ואין בו כח לעשות נקב בבשר שלם, אך במקום שהזבוב מוצא פתח פתוח בבשר החי שם ירביץ ויש כוחו בפיו להרחיב הפירצה. כך היצר הרע כוחו חלוש לעשות פירצה בבשר חי רב פעלים כי הצדיק בכל דרכיו אשר לא פתח ליצרו פתח כלל אי אפשר לו לפרוץ גדרו ולכנס בו להחטיאו. אמנם בזמן שהוא מוצא אנשים בני גילו הפורצים אפילו פירצה קטנה ופותחין לו פתח לחטאת ולנדה אז יש בידו להרחיב הפירצה ולהוסיף פשע על חטאתו... וזה שאמר לפתח חטאת רובץ. כי היצר הרע שנקרא חטאת במקום שהוא מוצא פתח פתוח לחטאת שם ירביץ ויכנס דרך אותו פתח. ואל תאמר שאין חשקו כי אם אל פתח לבדו אלא אליך תשוקתו שכל תשוקתו לילך מכאן ולהלן אליך ממש להזיח מעל ה', אמנם כל זמן היותו בפתח עינים דהיינו בתחילת בואו אליך אתה תמשל בו על דרך שפירשתי למעלה בפסוק הוא ישובך ראש. אבל אם כבר עבר מן הפתח רצה לומר הפירצה הקטנה ועבר כבר אליך ממש להזיח כל עצמותך מעל ה' ואז יהיה קשה עליך למשול בו לפיכך החכם עיניו בראשו שלא ליתן לו מקום ליכנס כלל וכלל וזה פירוש יקר.

5. חגיגה ט, ב

אמר ליה בר הי חי להלל: מאי דכתיב (מלאכי ג, יח): "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בין עבד אלהים לאשר לא עבדו" - היינו צדיק היינו עובד אלהים, היינו רשע היינו אשר לא עבדו! - אמר ליה: "עבדו" ו"לא עבדו" - תרוייהו צדיקי גמורי נינהו. ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד.

6. ספרי דברים פרשת עקב פיסקא מח

ואומר (משלי כד ל-לא) על שדה איש עצל עברתי וגו' והנה עלה כולו קמשונים וגו' על שדה איש עצל עברתי זה שקנה שדה כבר ועל כרם אדם חסר לב זה שקנה כרם כבר הואיל וקנה שדה וקנה כרם וקרוי איש וקרוי אדם למה נקרא עצל וחסר לב שקנה שדה וקנה כרם ולא עמל בהם מנין שסופו להניח שנים שלשה דברים בפרשה שנאמר והנה עלה כלו קמשונים ומנין שמבקש פתחה של פרשה ואינו מוצא שנאמר כסו פניו חרולים, ועליו הוא אומר וגדר אבניו נהרסה מתוך שראה שלא עמדה בידו הוא יושב מטמא את הטהור ומטהר את הטמא ופורץ

גדרם של חכמים, מה ענשו של זה בא שלמה ופירש עליו בקבלה ופורץ גדר ישכנו נחש הא כל הפורץ גדרם של חכמים לסוף שפורעניות באות עליו.

#### 7. מסילת ישרים פרק ו - בביאור מדת הזריות

ותראה כי טבע האדם כבד מאד, כי עפריות החמירות גס, על כן לא יחפץ האדם בטורח ומלאכה. ומי שרוצה לזכות לעבודת הבורא יתברך, צריך שיתגבר נגד טבעו עצמו ויתגבר ויזדרז, שאם הוא מניח עצמו ביד כבודות, ודאי הוא שלא יעליח. והוא מה שאמר התנא (אבות פרק ד): הוי עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כעבי, וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים...

והנה שלמה שנה מאד באזהרתו על זה בראותו את רוע העצלה וההפסד הגדול הנמשך ממנה ואמר (משלי ו): מעט שנות מעט תנומות מעט חבק ידיים לשכב, ובא - כמהלך ראשך ומחסרך כאיש מגן. כי הנה העצל אף-על-פי שאינו עושה רע בקום עשה, הנה הוא מביא את הרעה עליו בשב ואל תעשה שלו. ואמר (שם יח): גם מתרפה במלאכתו, אה הוא לבעל משחית. כי אף-על-פי שאינו המשחית העושה את הרעה בידיו, לא תחשוב שהוא רחוק ממנו, אלא אחיו הוא וכן גילו הוא.

ואמר עוד לבאר רעת העצל באור ציורי, מה שיקרה ויולד לעינינו יום יום (שם כד): על שדה איש-עצל עברתי ועל-כרם אדם חסר-לב, והנה עלה כולו קמשונים כסו פניו חרלים וגו', ואחזה אנכי אשית לבי, ראיתי לקחתי מוסר, מעט שנות מעט תנומות וגו', ובא-מתהלך רישך וגו'. והנה מלבד פשוטו אשר הוא אמיתי כמשמעו שהוא מה שקורה אל שדה העצל ממש, הנה דרשו בו חכמים ז"ל, מדרש נאה, זה לשונם (ילקוט): והנה עלה כולו קמשונים, שמבקש פירוש של פרשה ואינו מוצא. כסו פניו וגו', מתוך שלא עמל בהם, הוא יושב ומטמא את הטהור ומטחר את הטמא, ופורץ גדרן של תלמידי חכמים. מה ענשו של זה? שלמה פירשו: ופורץ גדר ישכנו נחש. והיינו, כי רעת העצל אינה באה בבת אחת, אלא מעט מעט, בלא שידע וירגיש בה, כי הנה הוא נמשך מרעה אל רעה עד שימצא טבע בתכלית הרעה. הנה בתחלה אינו אלא מחסיר הטורח אשר היה ראוי לו, ומזה נמשך שלא ילמוד בתורה ככל הצורך. ומפני חסרון הלימוד, כשיבוא אחר-כך ללמוד תחסר לו ההבנה.

והנה אלולי היתה גומרת רעתו בה, כבר היתה רבה. אך עוד מתרבה והולכת במה שברצותו על-כל-פנים לישב הפרשה והפרק ההוא, הנה יגלה בה פנים שלא כהלכה, וישחית האמת ויהפכה, ויעבור על התקנות ויפרוץ את הגדרים, וסופו כליה כמשפט כל פורץ גדר. אמר שלמה: "ואחזה אנכי אשית לבי", התבוננתי על הדבר הזה וראיתי גודל הרע שבו שהוא כארס ההולך ומתפשט מעט-מעט, ואין פעולתו ניכרת עד המיתה. וזהו, "מעט שנות וגו' ובא כמהלך רישך ומחסרך כאיש מגן".

והנה אנחנו רואים בעינינו כמה וכמה פעמים שכבר לבו של האדם יודע חובתו ונתאמת אצלו מה שראוי לו להעלות נפשו ומה שחובה עליו מצד בוראו, ואף-על-פי-כן יניחחו, לא מחסרון הכרת החובה ההיא ולא לשום טעם אחר, אלא מפני שכבודות העצלה מתגברת עליו, וחרי הוא אומר, אוכל קמעא, או אישן קמעא, או קשה עלי לצאת מביתי, פשטתי את כתנתי, איככה אלבשנה, כמה עזה בעולם, הקרה רבה או הגשמים, וכל שאר האמתלאות והתואנות אשר פי העצלים מלא מהם. ובין כך ובין כך, התורה מונחת, והעבודה מבוטלת, והאדם עוזב את בוראו. והא מה ששלמה אומר: בעצלותים ימך המקרה ובשפלות ידיים ידלוף הבית.

#### 8. מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק ג

מנין שעשו חכמים סייג לדבריהם? שאמרו חכמים לקרות ק"ש עד חצות רבן גמליאל אומר עד קריאת הגבר. אלא שלא יאמר אדם הואיל ואני מותר לקרות ק"ש כל הלילה אלך ואישן לי אימתי שארצה אני קורא ק"ש. חטפתו שינה ולא קרא הרי זה מתחייב בנפשו. מכאן אמרו חכמים עלה אדם למטה יקרא אם היה ת"ח יקרא את שמע בתחלה ואם רצה לשנות ישנה וכל העובר על דברי חכמים הרי זה מתחייב בנפשו שנאמר חופר גומץ בו יפול [ופורץ גדר ישכנו נחש]:

#### 9. מהר"ל, באר הגולה, באר הראשון, פרק ג

ועוד יש בדבר זה מה שאמר כי העובר על דבריהם חייב מיתה ענין מופלג מאוד. וזה כי כמו שאמרנו כי גזירות דרבנן הם נקראים גדר לתורה, וכמו שהגדר הוא מבדיל וחוצץ בין דבר לדבר, כך מצות דרבנן הם מבדילים ומפרישים את האדם מן החטא. ואם לא היו מצות דרבנן, היה בא האדם לידי חטא ביותר, ועל ידם הוא מובדל מן החטא. ודבר כמו זה נחשב כמו צורה והשלמה לדבר, כי צורת הדבר הוא הבדל דבר מדבר. וכאילו היו מצות דרבנן שהם מבדילין אותו מן החטא, הם נחשבים כמו צורה והשלמה לגוף המצוה, מאחר שעל ידם הוא ההבדל מן החטא. וכאשר חוטא, ומבטל הגדר, דבר זה הוא בטול הצורה וההשלמה, ואין לך העדר כמו זה, כאשר מבטל דבר שנחשב צורה והשלמה לדבר. ולכך בא עליו ההעדר והמיתה גם כן כאשר הוא נותן העדר ובטול לדבר שהוא כמו צורה והשלמה. וזה שאמר "פורץ גדר ישכנו נחש", כלומר מי שפורץ דבר שהוא גדר, דהיינו דבר שהוא מבדיל בין דבר [לדבר], שזהו ענין הגדר, ומפני שמבטל דבר שהוא כמו צורה, שהוא הבדל דבר מדבר, ודבר זה בודאי נחשב העדר, ולפיכך ישכנו הנחש, שהוא ההעדר, שהביא הנחש ההעדר והמיתה לעולם. ודבר זה ענין מבואר בחכמה. ולפיכך בכל מקום שזכרו גדר שלא יבא האדם לחטא, אמרו העובר על גדרם בא עליו המיתה.

#### 10. ליקוטי אמרים (תניא) פרק טו

והיינו משום שבימיהם היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים... ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתרה על הרגילות שהורגל מנעוריו, שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן ביתר שאת ויתר עז להיות נקרא "עובד אלקים". מפני שכדי לשנות טבע הרגילות צריך לעורר את האהבה לה'...